

Zeer geachte aanwezigen,

De Maliebaan en de geschiedenis – daar moeten we het even over hebben. Lange tijd kon je op de Maliebaan qua verleden alleen vernemen dat de ANWB hier z'n eerste fietspad van Nederland had aangelegd, in 1885 op precies te zijn. Het duurde tot 2008 eer ergens de Tweede Wereldoorlog werd vermeld. In de vorm van een plaquette op nummer 72, waar tijdens de oorlog Marie-Anne Tellegen een belangrijke coördinerende rol in het verzet had gespeeld, als buurvrouw van het Sicherheitspolizei-martelcentrum op nummer 74. Daarna moesten we wachten tot voor haar huis, in november vorig jaar, het bloemenmonument werd geplant – je kunt het nu bijna zien, geloof ik: Dr Max, Tellegens verzetsnaam, prachtig erbetoon.

En dan nu vandaag een mijlpaal: twee grote tegels geven weer wat er hier, op wat de nazi's Unter den Linden noemden, tijdens de bezettingstijd aan de hand was. Er zijn in het verleden wel wat bittere woorden aan gewijd, dat Utrecht z'n verleden verdrong en uit de weg ging, maar dat hoeft niet meer. De stad toont ook een zwarte bladzijde uit z'n geschiedenisboek. Een compliment aan degenen die dat voor elkaar hebben gekregen, ik kan niet goed overzien wie dat allemaal waren, maar ik noem met ere voortreffelijke ambtenaren als Fred Nuwenhuis en Harry de Keijzer.

U weet het misschien, ik heb over deze bijzondere straat in 2015 een boekje mogen laten verschijnen. De plattegrond die daarin staat is nu afgebeeld op een van de tegels en dient als gids voor belangstellenden. In lezingen heb ik de Maliebaan 'de spannendste straat van Nederland' genoemd, althans tijdens de bezetting. Ze waren er allemaal, heel veel Duitse instanties trokken hierheen, van Sicherheitsdienst tot een

spionnenclub als de Abwehr; de NSB kocht bijna die hele kant hier op, en betaalde de huizen van het kolossale bedrag dat de beweging, als enig toegestane politieke partij, elke maand uit de schatkist kreeg overgemaakt; op nummer 40 zetelde de onverzettelijke anti-nazi Jan de Jong, aartsbisschop van de rooms-katholieke kerk; daarnaast zat de president-directeur van de Steenkolen Handels Vereniging, Frits Fentener van Vlissingen, tevens directeur van de Jaarbeurs; en er zaten ook verzetsmensen, bij garage Grund werd in de kelder enige tijd het illegale blad Vrij Nederland gedrukt, en op nummer 72 woonde, ik noemde haar al, Marie-Anne Tellegen, die onder andere de spoorwegstaking mede organiseerde.

Een spannende straat dus – maar ook een straat vol verhalen. Dat de NSB (hoofdkantoor op nummer 35) en de Germaanse SS (bureau op nummer 66) elkaar voortdurend dwars zaten en zelfs bij elkaar inbraken om bewijsmateriaal tegen elkaar te verzamelen. SS-voorman Feldmeijer zaagde op dagelijkse basis aan de stoelpoten van NSB-leider Mussert. Maar nadat Feldmeijer in februari 1945 bij een luchtaanval in zijn auto dodelijk was getroffen, voerde Mussert aan de groeve zo gevoelvol het woord dat menig aanwezige nazi een traantje wegpinkte.

Ander verhaal: aartsbisschop De Jong kreeg midden in de nacht twee hoge nazi's op bezoek die hem verboden de volgende dag een aartbisschoppelijk schrijven van de preekstoel te laten voorlezen – er stonden opruiende zinnen in die brief, die de nazi's niet konden accepteren. De Jong hoorde ze beleefd aan, liet ze vertrekken en liet zijn collega-bisschoppen per telefoon weten dat de voorlezing gewoon doorging. Die De Jong was veel dapperder dan ik ooit geweten

had – het wordt nu toch echt tijd voor een borstbeeld van hem, pal voor Maliebaan 40.

En ook nog het verhaal van Herman Neumeier, de hoogste man bij de Sicherheitspolizei op nummer 74, het meest gehate pand van de stad. Op 25 januari 1945 had hij twee leden van verzetsgroep Lombok betrapt, die niet onopvallend genoeg het SiPo-kantoor in ogenschouw namen. Hij pakte ze zelf op, en na een mislukte ontsnappingspoging vroeg hij zijn chef in Amsterdam Willy Lages wat hij moest doen. Executeren, was het antwoord. Dat deed Neumeier, hoogstpersoonlijk, in de tuin achter zijn kantoor. Tijdens zijn proces na de oorlog vond hij die executie zonder proces nog altijd volkomen normaal en gerechtvaardigd.

Er is nog een verhaal, dat trouwens niet in het boek staat omdat ik het pas later hoorde. Recht tegenover de SiPo op nummer 107 zat een joodse man ondergedoken. Boris Lensky, een vermaarde violist destijds. Hij heeft er drie jaar gezeten, samen met zijn vrouw Jet Bakker. In mei 1944 kregen ze daar zelfs een dochttertje. Lensky heeft er de oorlog overleefd. Hij werd, zoals veel onderduikers, vaak gek van die opsluiting. Dan ging hij in zijn beste pak een wandeling maken door de stad, levensgevaarlijk, maar er gebeurde niets, want uit zijn jaszak stak stevast een exemplaar van het NSB-weekblad Volk en Vaderland.

Zomaar een greep uit de veelomvattende geschiedenis van de Maliebaan. Straks zijn de verhalen allemaal terug te lezen, via de QR-codes op de stenen. Een diepe wens is in vervulling gegaan.

Niks meer te wensen dan?

Nou nee. Ik droom al jaren van een Historisch Museum van Utrecht, bij voorkeur in een van die prachtige panden hier op

de Maliebaan, met een klein hoekje over de geschiedenis van deze schitterende avenue.

En nog een wens: aandacht voor de Oosterkerk, hier op de hoek. De wethouder sprak er al over. Het schitterende gebouw is in 1984 helaas gesloopt. In de oorlog kwamen hier mensen van de Groep Albrecht bijeen, volgens historicus Loe de Jong de belangrijkste verzetsgroep van Nederland, die tal van militaire gegevens verzamelde over de bezetter en die via een koeriersysteem en een zender in Rotterdam aan de regering in Londen overbracht.

De kerk herbouwen zal niet gaan. Maar een eerbetoon aan de Groep Albrecht, in welke vorm dan ook, moet haalbaar zijn. U hoort het: ik heb mijn vertrouwen in de stad weer helemaal terug.

Dank u zeer.